

“שפת המחשב” – ההזנה ליכרון המחשב. האם נחשב כתיבה ? האם שפה המובנת רק לאנשי מקצוע ? רק ל"איש אחד" ? רק דרך מכונה היכולה לפענח נחשבת שפה/ כתיבה. ונדרש תחילה בדין דיבור:

רבינו בחיי בראשית פרק י' פסוק א' (פרשת נח)

ואלה תולדות בני נח שם חם ויפת. מן הכתוב הזה, עד פרשה : ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, תמצא שבעים איש בכוון, כלן תולדות של נח, וכתוב בסוף הפרשה : אלה משפחות בני נח לתולדותם בגוייהם ומאלה נפרדו הגוים בארץ אחר המבול, ומכאן יש ללמוד כי שבעים אומות יש בעולם, וכל אומה ואומה יש לה לשון בפני עצמה, שהרי הכתוב הזה בא ולמד שנתפרדו אחד אחד איש ללשונו, כלומר שקבעו להם כל אחד לשון לעצמו,

בשעה שלכל אדם היתה "שפה אישית". האם מי שנודר נדר נדרו קיים – על פי ההלכה שנדר צריך להוציא בשפתיו – האם יש משמעות לדיבור שרק הוא מבין אותו ? אדם שאין לו שפה יכול לידור נדר ? אדם הראשון כשהיה יחיד בעולם – האם היה יכול לידור נדרים ? כשתה נוצרה ?

סדור השל"ה פסוקי דזמרא, אל תבטחו בנדיבים

הפסוקים פשט ח' כי נמלא צמדרש ח' אדם הראשון כשגזר עליו מיתתו מ"מ הוקצב לו יום ח' לחיות והוא יומו של הק"צ שהוא אלף שנה והתראה מתחילה אדם הראשון ליתן משנותיו ע' שנה משנותיו לדוד המלך כי כשהראהו הק"צ דור דור ודורשיו וחמיו כו' והראהו לדוד להיותו נפל אמר אדם ליתן לו ע' שנה משנותיו: וכן הי' מיתתו ל" שנה שהוא אלף פחות ע' וכשהגיע לתתק"ל והגיעה המיתה נתחרט ורצה לחזור ח' ל" חק"צ אדם אל תעשה כן מוצא שפתיך תשמור הבט ציואי חללך ותראה שיקום ח' שיקיים כל כדרי' ומנו הוא יעקב כמ"ס וידר יעקב נדר ומה שנדר קיים מיד חזר אדם ונשאר בנדרו וזה ש"ל תבטחו בגדיבים בצן אדם רומז לאדם הראשון שהיה נדיב והתנדב לו ע' שנים כי בשעה שיצא רוחו אבדו עשתונותיו רצה לחזור ולאבד כל אשר יצא כצר מרוחו: ולוי אלהי יעקב שאמר לו הק"צ שעתיד יעקב לעמוד ולידור נדרים ולקיים:

זידור השלי"ה <שער השמים> / הורוויץ, ישעיהו בן אברהם הלוי / עמוד 168
זודפס מאוצר החכמה

דמב"ם הלכות נזירות פרק א הלכה ח

כל כנויי נזירות כנזירות, כיצד מקומות העלגים שמשנין את הדבור ואמר שם הריני נזיק נזיח פזיח הרי זה נזיר. מדוע? העילגים הינם "קבוצה"? אדם שיש לו קושי בדיבור ורק הוא מדבר באופן זה – האם נחשב דיבור?

דמב"ם הלכות נדרים פרק א הלכה טז

יש מקומות שאנשיהם עלגים ומפסידין את הלשון ומכנין על דבר בדבר אחר הולכין שם אחר הכנוי, כיצד כל כנויי קרבן כקרבן, האומר הרי הן עלי קונם קונה קונה הרי אלו כנויין לקרבן, חרק חרף חרד הרי אלו כנויין לחרם, וכן כל כיוצא בזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן.

דמב"ם הלכות שבועות פרק ב הלכה ה

ולא השבועה בלבד אלא כל כינויי שבועה כשבועה, כגון שהיו אנשי אותו מקום עלגים והיו קוראים לשבועה שבותה או שקוקה, או שהיו ארמיים שלשון שבועה בלשונם מומתא, והעלגים מכנין אותה ואומרים מוהא, כיון שאמר לשון שמשמעו וענינו שבועה הרי זה חייב כמי שהוציא לשון שבועה.

אדם שלשונו על פי מקום מסויים והלך למקום אחר ונדר נדר בשפתו – האם יחול ? בשפה שנשכחה ואין מי שדובר אותה ?

בית יוסף יורה דעה סימן רז

ומשמע דכינויין אלו הכל לפי המקום והזמן אם יש באותו מקום ובאותו זמן בני אדם שקורין לאותם בשמות וכינויין אף על פי שלא הזכירו חכמים, הנודר בהם אסור ואם באותו מקום ובאותו זמן אין שום אדם מעם הארץ מכיר בלשון הכינויין שאמרו חכמים הנודר בהם לאו כלום הוא וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות נדרים (הט"ז) ופרק א' מהלכות נזיר (ה"ח) ופרק ב' מהלכות שבועות (ה"ה):

ירושלמי מסכת נזיר פרק א הלכה א

אמר ר' יוסי נראין דברים במקומות אחרים אבל במקום שקוראין לנזיר נזיק אנו אומרים נזיר פסיליס אינו נזיר

קרבן העדה מסכת נזיר פרק א

ה"ג נראין דברים במקומות שקורין לנזיר נזיק אבל במקומות אחרים אני אומר נזיר פסיליס אינו נזיר. וה"פ הא דתנן נזיק הוי נזיר דוקא במקומות שקורין הנכרים לנזיר נזיק אבל במקום שאין קורין לנזיר נזיק אף על גב שיש מקום שקורין אותו כן לאו כלום הוא שאינו אלא לשון עלגים ואינו כלום: פסיליס. מי שהוא עלג או ערל שפה נקרא פסיליס... ופירושו קטיע לישנא:

שלמי נדרים מסכת נדרים דף י עמוד ב

וכן הוא ברמב"ם פ"א מהל' נדרים הל' ט"ז שהולכין אחר לשון כל העם "באותו מקום ובאותו זמן" וע' בירושלמי ריש מכילתין א"ר יוסי נראין הדברים במקומות אחרים אבל במקומות שקורין לנזיר נזיק, כן אני אומר נזיר פסיליס (פי' נלעג לשון) לא יהא נזיר פי' בתמי' וכי בשביל שהוא מדבר בלשון נלעג לא יהי' נזיר דאצטריך התנא להשמיענו זה, אלא ע"כ דאפי' במקומות אחרים שאין קורין לנזיר כן מיירי עכ"ל הפני משה. ולכאורה הירושלמי הזה הוא נגד פסק הרמב"ם הנ"ל, ואפשר תלמודא דידן חולק על הירושלמי (עיין לקמן דף מט. מר כי אתרי' ומר כי אתרי' וצ"ע):

עלי תמר מסכת נזיר פרק א

...משמע שדווקא שזוהי השפה המדוברת במקום שאנשיה עלגים ואז הר"ז כינוי. וכן ראיתי בצפנת פענח שדברי הרמב"ם הם בסתירה לירושלמי.... אלא דצ"ע, שהרי פשוט הוא בכל תפוצות ישראל לומר בליל יוה"כ כל נדרי וקנמי וקיננסי, ובנוסח ספרד מוסיפים גם וקונחי, ועיין בנדרים פ"א ה"ב שהבאתי נוסח מחזור אלזי"ר וקונמי וקונסי די קונמנא ודי קונחנא ודי קונסנא וכו', ולפי דעת הירושלמי ניחא שאף שאין היום מקום וזמן שיאמרו האומות קרבן בלשון כזה מ"מ אם ישראל נדר בלשון הזה הר"ז כינוי, אבל לדעת הרמב"ם הרי אין מקום וזמן היום שיהיה כינוי זה מהשפה המדוברת וא"כ בכלל אינו צריך התרה....

אכן ראיתי בב"י יו"ד ר"ז וז"ל... (=לעיל) משמע שלמד הפשט בדברי הרמב"ם שאף שאינה השפה המדוברת היום, אם רק פעם היה שפה מדוברת במובן של נדר הר"ז כינוי נדר. וא"כ א"ש שאומרים בכל נדרי קונמי וקונסי וקונחי, אם מי שהוא ידור באותו לשון במובן הקדוש של נדר, וכן בשו"ע שם כותב במובן זה עיין שם. והנני להעיר שבסידור ר"ע גאון סדר יוה"כ הנוסח, כל נדרים ואיסורים ושובועות וקיומין וחרמין וכו', ואלו קונח וקנח קונס לא נזכר, אולי מפני שכבר עבר זמנם ומקומם ולא היו משתמשים בהם בכינויים אלו.

(כיצד דיין דבריו מהב"י?)

חדושי הגר"ז מסכת נזיר דף ב.

הרמב"ם מפרש דכנויין הוא לשון עלגים שמשבשים הלשון... ובהלכות נדרים (פ"א הלט"ז)... ולפי"ז החידוש בהני לשונות אף על פי שהם לשונות משובשים מ"מ כיון שאנשי אותו מקום מדברים כן, הוה שפיר לשון לקבלת נזירות, וחידוש זה הוא דוקא בנדרים ונזירות דבכל מקום דבעינן 'לשון' - לא מהני לשונות של כינויים כיון דהוא לשון משובש, ורק בנדרים דאין כאן דין של לשון אלא 'מבטא שפתיים' - וכיון שבאותו מקום מדברים כן אף על גב דאינו מעיקר הלשון שפיר הוי נדר.

ובשאר ענינים דלא בעינן כלל לשון ודבור אלא גם באומדנא סגי כמו בקנינים וקדושין פשיטא דמהני כינויים כיון דלא בעינן כלל דבור, אלא בנדרים דבעינן דיבור אשמעינן דאע"פ שאין זה הלשון אלא כינוי מהני בנדרים כיון דלא בעי אלא ביטוי שפתיים ולא דין לשון.

ולפי"ז איכא ג' חילוקי דינים, במקום דבעינן 'לשון' כמו בק"ש וכו' אז לא מהני כנויין, ובשאר דברים דלא בעינן דיבור כלל אלא אומדנא פשיטא דמהני, דהחידוש הוא רק בנדרים דבעינן דבור ולא לשון, אפ"ה מהני כנויים דמ"מ איכא שפיר ביטוי שפתיים אף על פי שאינו לשון. והנה הר"ן בריש נדרים פירש כשיטת הרמב"ם, אמנם משמע מדבריו דהוי לשון ממש, ולפי"ז אפשר דמהני בכ"מ דבעי לשון וצ"ע,...

תוספות הרא"ש, נזיר דף ב.

כל כנויי נזירות כנזירות. הכא לא מפרש טעמא דכנויין, ובנדרים פליגי ביה ר' יוחנן וריש לקיש. ר' יוחנן אמר לשון גויים הם, כלומר הנך כנויים אחת מלשון האומות הוא. וריש לקיש אמר לשון שבדו להם חכמים להיות נודרים בו, דתקון חכמים דלימא קונם כי היכי דלא לימא קרבן, דאי הוה אמר קרבן זימנין דהוה אמר קרבן לה'...

וא"ת למ"ד לשון גויים למה הזכירו הנך לשונות טפי משארי לשונות, לימא נודרין בכל לשון? וי"ל דבשארי לשונות בכל לשון שהוא מבין שהוא לשון נדר פשיטא דהוי נדר, אבל הני כנויין אף על פי שאינו מבין יפה משמעות הלשון אם נדר בהם נדר נדר לפי שהן קרובין ללשון הקודש.

ותימה היאך יביא קרבן על לשון שבדו להם חכמים? וי"ל כיון שתיקנו חכמים לשון זה להיות נודרין בו והוא מתכוין לידור, פשיטא דהוי נדר. לא גרע מאדם שהיה רוצה לבדות לו לשון חדש לדבר בו ולישא וליתן בו דפשיטא כל מה שהיה נודר ומקיים ונושא ונותן באותו לשון היה קיים מאחר שהרגיל עצמו בו והוא לשונו, כי כן כל הלשונות כפי שהורגלו בהם בכל מדינה ומדינה.

האם כל כך "פשיטא"? האם הרמב"ם יסכים לכך?

ר"ן מסכת נדרים דף ב עמוד א

שהרי כל הלשונות אינן אלא הסכמת אומה ואומה ולא גרעה הסכמת חכמים ז"ל מהסכמתם
האם יוכל להסכים עם תוס' הרא"ש?

ירושלמי מסכת נזיר פרק א הלכה א

מה נן קיימין [דף א עמוד ב] אם במתכוין ליזור אפילו אמר שאזכיר פת אהא נזיר נזיר

שיירי קרבן מסכת נזיר פרק א הלכה א

אמר שאזכיר פת כו'. אין זה פליג אשמואל דאמר שבעות דף כ"ו גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו ומסיק בבבלי שם גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורים אינו כלום דהתם סותר בפיו מה שגמר בלבו ואפילו הוציא פת סתם דאיכא למטעי דפת שעורים קאמר סד"א דלאו כלום משא"כ כאן שאמר שמחדש הלשון והנה הוא קורא להנזיר פת ואמר הריני פת ודאי דמהני שהרי פיו ולבו שוין ולא גרע מידות.

האם כשהוא אומר "פת" – פירוש הדבר שעתה חל עליו הנזירות שהזכיר מקודם או שהוא ממציא לשון חדשה שאומרה במילה "פת" = קבלת נזירות?

שו"ת חלקת יואב מהדורא תניינא סימן א

ומאד לי לפלא על הא דמבואר בירושלמי ריש נזיר (פ"א ה"א) דאף באומר כשאזכיר פת אהא נזיר מהני יען שכוונתו לנזור, אבל זה הפלא ופלא דהרי מ"מ אין כאן פיו כי דוקא אם יאמר בעת שאזכיר פת יחול עלי נזירות אז שפיר מהני דהוי כנזור לאחר ל', אבל הירושלמי דמייירי שהחלות יבא על ידי אמירת תיבת פת מכח שכוונתו לנזור, זה תמוה מאד כי דוקא באומר אהא נזיר עובר לפניו שפיר ריבתה תורה מטעם יד אבל כוונה בלא פיו איך יועיל, והרי אפילו בקידושין דאין צריך דיבור אם יאמר לשון שאינו לשון קידושין אף אם נתכוונו לקידושין וגם עדים יודעים בזה לא מהני.... ואם כן מכש"כ בנדרים ונזירות דצריך דיבור בעצם ואיך יועיל אמירת פת לנזירות והרי חזינן דכינויי כנויין לא מהני (נדרים דף י' ע"ב) אף שמכוון לנזור....

ויותר מזה ראיתי בריטב"א בפירושו על הרמב"ן ריש נדרים דאף בכינויי נדרים לא מהני רק במדינה שמדברין ומכנין כן וכן הוא ברמב"ם פ"ב דשבעות ה"ה, והסוברין דאף בכל לשון מהני אף אם נדר במדי בלשון פרסי היינו כיון שהוא לשון מדינה ע"כ יש עליו שם לשון בכ"מ ומנהי גם בגט שנכתב בלשון שבמדינה אחרת כמבואר במשנה גיטין (פ"ה ע"ב) וברמב"ם פ"ד מהלכות גירושין ה"א וכמו בקריאת שמע ותפילה דמהני לשון לעז במדינה אחרת אף שאינם מדברין באותו לשון דהרי לגבי הקדוש ברוך הוא לא שייך הבדל בין מדינה למדינה וממילא גם אינך שבמשנה מועיל גם כן לעז של מדינה אחרת,

וכן מוכח מספ"ק דמכות (ו' ע"ב) מהנך לעוזי דאתו לקמי' דרבא דכתב הריטב"א שם דמייירי בעדות דצריכין להגיד בפיהם דוקא הרי דיש עליו שם לשון בכ"מ, ומ"מ בכינויין סובר הריטב"א כיון דאין הלשון בא רק מכח שנשתבש כמ"ש הר"ן ע"כ אין עליו שם לשון רק באותה מדינה, ואף דכתבתי לעיל דלענין הבנה עשאוהו כלשון הקודש דאין צריך בהם רק כוונת הענין אבל לענין שיועיל במדינה אחרת שאין מדברין כן בזה חמור שאר לשונות מכינויין, וזה נראה לי כוונת הרמ"א ביורה דעה סימן ר"ז סעיף א' דצריך שיהיה מכיר הלשונות שדברו בהם חכמים דלכאורה הוא היפוך התוס' דריש נדרים ה"ל, אך נ"ל דכוונת הרמ"א דצריך שהמקום יהיה מקום שמכנין כן וכהריטב"א, וכיון שכן איך יועיל לשון פת לנזירות אף שכוון כן במחשבתו מ"מ הרי אין כאן פיו, ע"כ דברי הירושלמי צ"ע רב בעיני, ואיך שיהיה הדבר מבואר דלשון לעז שאינו מבין כל תיבה בפ"ע ל"מ לא במצות ולא בנדרים ושבעות.

שיעורי ר' דוד (פוברסקי) מסכת נדרים דף ב עמוד א

ולכאורה צ"ע בדברי הר"ן, דהא איתא בירושלמי (ריש נזיר) מה נן קיימין, אם במתכוין ליזור, אפילו אמר שאזכיר פת אהא נזיר, נזיר ע"ש, והיינו דאם אמר מקודם דכשיאמר אח"כ 'פת' תהא כונתו להיות נזיר, ואמר אח"כ הריני פת, הרי הוא נזיר. הרי מבואר דסובר הירושלמי דליכא כלל דין לשון, דמשו"ה אם עושה לשון לעצמו נמי מהני.

קרבן אורה מסכת נדרים דף ב עמוד א

ומשמע מדברי הירושלמי דאפילו יחיד לעצמו אם עושה סימן לנזירות או לנדר וקורא אותו בשם חדש, כמו לנזיר קורא בשם פת, ואחר כך מקבל עליו בלשון הזה נזירות הרי זה נזיר. והיינו דאמרין התם אם אמר כשאזכיר פת אהא נזיר הוי נזיר. אף על גב דבהא נראה דש"ס דילן פליג בהא, דהא למ"ד לשון שבדו להם חכמים הם תקינו הכי לכתחלה למימר בכוונה לשם נזירות. ואפילו הכי דוקא הני לישיני דהוי מעין לשון תורה קצת. אבל מה שעושה יחיד לעצמו לאו כלום הוא. מכל מקום בהאי דינא היכא דאין מתכוין לנזירות לא אשכחן מאן דפליג בהא אירושלמי. ולא הוי נזיר היכא דאין מבינו ואין מתכוין. או אפילו מבינו אלא שאומרו דרך שיחה ולימוד בעלמא.

שו"ת הר צבי זרעים א סימן מח

בספר "חזון איש" (הלכות דמאי סימן טו) כתב דמי שיש לו נוסח כתוב בהפרשת תרו"מ והוא בדרך ואין בידו הנוסח ואינו זוכר כיצד להפריש יקח יותר מאחד ומאה ויאמר שיחול הכל כמו שכתוב בהנוסח הרשום אצלו, וזה מועיל כמו שמצינו באהע"ז סימן לח שאם אמר כתנאי בני גד ובני ראובן מהני וכדאמרין בסנהדרין (דף ס ע"א) אף אני כמוהו כשר, ואף אם אין בידו נוסח ולקח יותר מאחד ומאה ואמר שתהא חלה ההפרשה הכל כמו שצריך מן הדין מהני, ונראה דמסתמא חלים זה אחר זה כיון שאמר שיהא כמו שצריך ואסור לעשות שני וראשון כאחת, עכ"ל. לכאורה יש לפקפק בהוראה זו דלא סגי להפריש תרומה ומעשר בסגנון כזה שאומר שיחול כמו שרשום אצלו או שיחול כמו שצריך, דסוף סוף אין בדבריו משמעות של הפרשת תרו"מ והרי זה כתולה בפינקסו שיחול הכל מאליו בלי אומר ודברים.

ונחזור לדידן באומר שיחול כמו שנרשם אצלו הכל בכתב אי חל קריאת שם באופן כזה, דלכאורה יש לסיועיה מירושלמי ריש נזיר בהא דתניא כל כנויי נזירות כנזירות, ופריך מה אן קיימין אם במתכוין ליזור אפילו אמר שאזכיר פת אהא נזיר נזיר, הרי מבואר דאפילו יחיד שאמר דכשיזכיר פת או דבר אחר איזה דבר שהוא יהא סימן שדעתו לקבל נזירות חל עליו נזירות ע"י לשון זה שאין בו שום משמעות של נזירות כלל, וא"כ דון מינה דבאומר שיחול ככל הכתוב אצלו במקום אחר שיחול שם תרו"מ, אף על פי שאין הוכחה בסגנון לשונו על פרטי ההפרשה וקריאת שם תרו"מ, דהא לא גרע מלשון פת לגבי קבלת נזירות, אבל ראיתי בשירי קרבן מפרש דהא דמהני קבלת נזירות בלשון הריני פת דהיינו משום שאמר מקודם שמחדש הלשון והוא קורא לנזיר פת ואמר הריני פת ודאי דמהני שהרי פיו ולבו שוין ולא גרע מידות, ע"כ. וא"כ יש לחלק דשאני באומר הריני פת משום דמתחלה התנה בפני אנשים שידעו דלשון פת ידידה היינו קבלת נזירות וקבע לו לשון לעצמו והרי השומעים יודעים את לשונו שחידש לעצמו ולא גרע מידות דמהני בנזיר, משא"כ בני"ד דמאמר פיו אינו אומר כלום ואת הרשום אצלו אין אדם יודע, יש לדון דלא אמר כלום. [והגרא"מ סלומון מחרקוב העירני כי בפרק ג דירושלמי תרומות איתא דגם נדר מהני במחשבה, ולפי זה י"ל דהירושלמי לשיטתו דמהני הריני פת, אבל מ"מ צ"ע דלמאי צריך אמירה כלל, ואולי רבותא קמ"ל דס"ד דמוציא מפיו דבור אחר לא מהני מחשבה כחד תירוצא שבתוס' ערכין (דף ה ע"א) ד"ה אדם. ועי' להלן]. אלא דאכתי יש לדון דמ"מ לא גרע ולא נפיק מכלל מחשבה דעכ"פ הוא חושב שיחול התרומה והמעשר כמו שנרשם אצלו ודל אמירתו מכאן הרי תרו"מ ניטלת במחשבה לחוד בלי אמירה...

שיעורי הרה"ג ר' יוסף דב הלוי סולובייצ'יק עמ' לו

דאיתא בגלטורי בעלמא. חייב משמע דס"ל לר"ש כר"י מעיקרא דדינא דבעינן ב' אותיות המהוות תיבה דזהו כתיבה אלא דלא מצריך כתיבה בלשון המקובלת להמון או לאומה שלמה אלא אף לשון של בעלי הקמיעות חשיב לשון להתחייב עליה עחי' הגרי"ז ריש מס' נזיר לענין לשון המדוברת ד"ע